

Gdańsk, 21 maja 2022 r.

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr Aleksandry Lubikowskiej - Kałek

Ocena funkcji uwagi dowolnej u studentów z ryzykiem depresji

napisanej pod kierunkiem

prof. dr hab. Ewy Mojs

Przedmiotem niniejszej recenzji jest szczegółowa ocena rozprawy doktorskiej autorstwa mgr Aleksandry Lubikowskiej - Kałek, w celu udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy rozprawa ta spełnia wymogi ustawowe, tj: oryginalne rozwiązanie problemu naukowego zaprezentowanego w pracy, wykazanie się ogólną wiedzą teoretyczną w danej dyscyplinie naukowej oraz dowiedzenie umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. W recenzji odniosę się do każdego z tych kryteriów oceny.

OCENA TRAFNOŚCI WYBORU TEMATYKI

Badaczka swoją rozprawę poświęciła zagadnieniom poznawczym odnoszącym się do funkcjonowania osób z ryzykiem depresji. W szczególności skoncentrowała się na ocenie funkcji uwagi dowolnej w powiązaniu z szerszym spektrum czynników psychospołecznych w grupie młodych dorosłych, należących do populacji studentów.

Biorąc pod uwagę fakt, że studenci należą do grupy wiekowej w której rozpowszechnienie epizodów depresji jest największe (obecnie 10, 9%), zaś samobójstwo stanowi 4. najczęstszą przyczynę śmierci osób w tym wieku, mimo ograniczeń związanych z koncentrowaniem się na wąskiej populacji, wybór tej grupy badanej uważam za właściwy.

Badaczka w perspektywie psychologicznej eksploruje zjawisko zdrowia psychicznego, przede wszystkim depresji, co biorąc pod uwagę szacunkowe dane wskazujące, iż w Polsce cierpi na depresję nawet do 4 mln osób, a na świecie ok. 280 -350 mln osób (w zależności od źródła), badania podejmowane w tym zakresie są niezmiernie cenne i potrzebne. Zdając sobie sprawę z tego, że rozpowszechnienie zachorowalności na depresję na całym świecie jest duże i stale wzrasta, w ostatnim czasie podczas pandemii, Badaczka wskazuje, iż do tej pory mimo wagi problemu, niewiele prac w literaturze przedmiotu odnosi się do ryzyka depresji w populacji osób 18-24 lat, co było szczególną troską Autorki, w powiązaniu z funkcjonowaniem poznawczym w grupie studentów. Badaczka uznała że weryfikacja różnych aspektów uwagi w grupie studentów jest bardzo istotna, gdyż na etapie studiowania młode osoby intensywnie nabywają nowe wiadomości z których są rozliczane podczas egzaminów, a ich rezultaty są uzależnione między innymi od nasilenia problemów uwagowych czy też zdolności zapamiętywania.

Znaczenia więc nabierają prace badawcze zajmujące się nie tyle psychologicznym funkcjonowaniem osób z depresją, ale osób z ryzykiem depresji, gdyż wówczas istnieje szansa na wprowadzenie metod prewencyjnych, a skoncentrowanie się w badaniach na populacji osób z ryzykiem depresji w odniesieniu do procesów uwagowych, zwiększa szansę także na wprowadzenie rehabilitacji funkcji poznawczych I stopnia, jeszcze przed pojawieniem się objawów chorobowych.

Wybór tematyki podjętej przez Badaczkę jest trafny i wartościowy zarówno z naukowego, jak i społecznego punktu widzenia.

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA PRACY

Przedłożona mi do recenzji rozprawa doktorska na postać klasycznej dysertacji, która wraz ze streszczeniami w języku polskim i angielskim liczy 162 strony.

Tytuł pracy w pełni odpowiada w treści w niej zawartych jest metodologicznie prawidłowy i daje potencjalnemu czytelnikowi wskazówkę, jak jego obszaru eksploracji naukowej dotyczy dysertacja.

Rozprawa zawiera bardzo dobre *Wprowadzenie*, w którym Doktorantka prezentuje problem naukowy. Struktura *Wprowadzenia* jest przejrzysta i logiczna. Doktorantka określa kolejno cel badań, charakteryzuje teoretyczne podstawy badań własnych, opisuje kolejne kroki realizacji rozprawy doktorskiej.

Praca składa się z 6 rozdziałów.

Pierwszy rozdział (teoretyczny) dotyczy depresji w ujęciu klinicznym. Doktorantka przedstawia w kolejnych podrozdziałach objawy depresji z rozróżnieniem objawów afektywnych, zaburzeń poznawczych oraz objawów behawioralnych w depresji, podaje przyczyny depresji w ujęciu biologicznym oraz psychologicznym, statystyki dotyczące rozpowszechnienia depresji, w tym depresji u młodych dorosłych. Kolejny podrozdział dotyczy diagnostyki depresji, jej leczenia oraz rokowań. Następnie Badaczka zajmuje się problematyką uwagi w ujęciu neuropsychologicznym, gdzie Doktorantka przedstawia kolejno zarys historyczny tego zagadnienia, wybrane koncepcje uwagi, strukturę uwagi, jej funkcje (przedłużona koncentracja uwagi, aktywność uwagi, podzielność uwagi, przerzutność uwagi), wówczas przechodzi do zagadnień związanych z neuronalnym podłożem poszczególnych aspektów uwagi. Każdy podrozdział, co cenne, kończy *Podsumowanie*, które ułatwia odbiór pracy.

Kolejne rozdziały stanowią część empiryczną.

W rozdziale 2. (który ze względu na długość – 2 strony, powinien stanowić jedynie podrozdział) Badaczka przedstawia *Cele pracy*, w rozdziale 3. - *Materiał i metody*. Kolejny rozdział, 4., to *Wyniki badań własnych*. Pracę kończy *Dyskusja* (rozdział 5.) oraz *Wnioski końcowe* (rozdział 6). I tu znów podobna uwaga jak ta odnosząca się do rozdz. 2., ostatni rozdział ze względu na długość (2,5 strony) powinien być podrozdziałem poprzedniego i wieńczyć dyskusję.

Struktura pracy przyjęta przez mgr Aleksandrę Lubikowską-Kałek jest prawidłowa. Autorka w sposób przyjęty w pracach naukowych analizuje krok po kroku zagadnienia będące przedmiotem pracy, by w wyniku ich krytycznej analizy znaleźć luki i kontrowersje, i na tej zbudować własny plan badawczy.

Przedstawienie kolejno celu badań, pytań badawczych, osób badanych i zastosowanych metod, a także procedury badań, by następnie zweryfikować przyjęte pytania badawcze oraz

przeprowadzić dyskusję otrzymanych wyników jest zgodne z przyjętymi standardami opracowania monografii naukowych.

OCENA ROZPRAWY, REALIZACJI CELU BADAŃ I ORYGINALNEGO WKŁADU AUTORKI

Celem podjętych przez Doktorantkę była ocena związku pomiędzy ryzykiem depresji a poziomem (powinno być nasileniem) różnych aspektów uwagi, poziomem (jak poprzednio: nasileniem) poczucia stresu, strategiami radzenia sobie ze stresem oraz poziomem (j.w.) zdolności rozpoznawania emocji osób w fazie wczesnej dorosłości (18-24 lat) z ryzykiem depresji.

Szczegółowe cele badania dotyczyły oceny związku ryzyka depresji z poszczególnymi aspektami uwagi, poczuciem stresu, strategiami radzenia sobie, zdolnością do rozpoznawania emocji, a także oceny różnic między płciowych w zakresie aspektów uwagi, poczucia stresu, strategii radzenia sobie ze stresem oraz zdolności do rozpoznawania emocji; oceny związku pomiędzy strategiami radzenia sobie ze stresem a poczuciem stresu oraz aspektami uwagi i zdolnością do rozpoznawania emocji.

Wszystkie ujęte przez Autorkę cele przenikają się, uzupełniają, tworząc spójną całość i są w mojej ocenie dobrze dobrane.

Koncepcja zaplanowanych poszukiwań teoretycznych nie budzi zastrzeżeń formalnych, a z wielu względów jest ważna z poznawczego punktu widzenia.

Grupę badaną stanowiło 135 osób, będących studentami uczelni wyższych w Poznaniu (w tym 87 kobiet i 48 mężczyzn), spośród których u 67 zdiagnozowano ryzyko depresji, zaś u 68 nie zdiagnozowano ryzyka depresji (na podstawie wyników osiągniętych w polskiej wersji skróconej Skali Depresji Kutchera dla Młodzieży KADS autorstwa Mojs i in., 2015). Badania były dwuetapowe, w pierwszym etapie badań zastosowano Zrewidowaną Wersję Testu do Badania Uwagi i Koncentracji (d 2 – R, autorstwa Brickenkampa i in., 2020, w pol. adaptacji Bac i Stańczyk, 2020); Kolorowy Test Połączeń CTT D'Elia i in., 1996, w pol. adaptacji Łojek i Stańczak, 2012, Skalę Inteligencji Emocjonalnej – Twarze (SIE-T) autorstwa Matczak, Piekarskiej i Studniarek (2005), polską wersję Skróconej Skali Depresji Kutchera dla Młodzieży KADS, Kwestionariusz Poczucia Stresu (KPS) Plopy i Makarowskiego (2010) oraz Mini- Cope - Inwentarz do Pomiaru Radzenia Sobie ze Stresem autorstwa Carvera w pol. adaptacji

Juczyńskiego i Ogińskiej-Bulik (2009). W 2. części badania uczestnicy wykonywali the Rapid Visual Information Processing (RVIP) oraz the Symbol Digit Modalities Test (SDMT). Druga część badania była wykonywana na smartfonie, co umożliwiły wersje obu narzędzi przygotowane w tej postaci.

Grupa badana (nie badawcza, jak pisze Autorka) oraz narzędzia badawcze są bardzo dobrze dobrane. Szkoda, że Badaczka nie podała rzetelności zastosowanych narzędzi, w tym rzetelności w badanej przez nią populacji.

Wszystkie postawione przez Badaczkę pytania badawcze zostały starannie i wnikliwie zweryfikowane przy pomocy adekwatnej analizy statystycznej.

Tak przeprowadzona bardzo głęboka analiza jest niezmiernie wartościowym wynikiem w sensie analizy istniejących badań i ich potencjału. Pozwoliła Doktorantce na wskazanie istotnych luk w piśmiennictwie dotyczącym ryzyka depresji w populacji studentów.

Dysertację podsumowują także cenne perspektywy i zalecenia dotyczące aplikacyjności wyników badań, a także ograniczenia przeprowadzonych badań, silne ich strony oraz kierunki dalszych badań.

Dysertacja Pani mgr Aleksandry Lubikowskiej-Kątek wychodzi naprzeciw trudnym wyzwaniom. A ponieważ w takim ujęciu podejmowano nieliczne badania jest pracą oryginalną, podejmującą istotną i nader aktualną problematykę, także z perspektywy dużego znaczenia społecznego.

Oceniając całościowo rozprawę doktorską w tym miejscu pragnę podkreślić jej mocne strony, czyli:

1. uwzględnienie zagadnienia, jakim jest ryzyko depresji w populacji studentów w odniesieniu do funkcji uwagi dowolnej;
2. badania dwuetapowe;
3. nowoczesne formy badań (cz. badań na smartfonie), co dla badanej grupy z punktu widzenia podejścia ekologicznego było z pewnością zaspokojeniem potrzeb co do formy przeprowadzonych badań;
4. wagę podjętych problemów;

5. wnikliwe, a jednocześnie syntetyczne i analityczne ujęcie zagadnienia, przejrzysty, komunikatywny język;
6. dostarczenie ważnych informacji na temat wielu różnych powiązanych aspektów funkcjonowania studentów z ryzykiem depresji: komponentów uwagi (podzielności, przerzutności, selektywności oraz przedłużonej koncentracji uwagi), odczuwanego zarówno ogólnego nasilenia poczucia stresu jak i jego poszczególnych obszarów, tj. stresu intrapsychicznego, stresu zewnętrznego oraz napięcia emocjonalnego, stosowanych strategii radzenia sobie ze stresem oraz zdolności rozpoznawania emocji
7. dotarcie do dużej, starannie wyselekcjonowanej liczby piśmiennictwa (powoływanie się na bogate pod względem liczebności źródła, zarówno na polskie jak i zagraniczne publikacje, w tym klasyczne, jak i najnowsze);
8. Utrzymanie wielu ważnych wartościowych wyników, w tym ten, wskazujący, iż u niemalże 50% spośród badanych studentów stwierdzono ryzyko depresji. Jak pisze sama Autorka *są to bardzo alarmujące dane wskazując na konieczność objęcia studentów oddziaływaniami psychologicznymi, psychoterapeutycznymi oraz psychiatrycznymi w celu zminimalizowania ryzyka rozwoju pełną objawowej choroby w tej wyjątkowej grupie osób.*
9. przełożenie wyników na aplikacyjność .

To, czego mi brak w dysertacji to prawdziwego przeglądu systematycznego lub metaanalizy ryzyka depresji w populacji młodych dorosłych w kontekście wybranych zmiennych neuropsychologicznych (tu uwagi dowolnej).

Mam też uwagę do bardzo statystycznego, a nie psychologicznego przedstawiania problemów, pojawiających się już na etapie planowania badań, a potem w opisie wyników i dyskusji, gdzie najczęściej stosowanym określeniem natężenia/nasilenia jest poziom.

Jednakże mimo tych uwag, które stanowią jedynie kanwę do dyskusji, nie są bowiem zarzutami metodologicznymi, uważam, że wyniki zaprezentowane w dysertacji poszerzają wiedzę na temat problematyki psychologicznych aspektów ryzyka depresji w populacji studentów w kontekście związku ryzyka depresji z poszczególnymi aspektami uwagi, poczuciem stresu, strategiami radzenia sobie jak również zdolnością do rozpoznawania emocji.

Całość rozprawy, w tym dyskusja wyników, potwierdzają, że Doktorantka posiada dużą wiedzę interdyscyplinarną, przede wszystkim psychologiczną, medyczną, pozwalającą na bardzo szczegółową analizę uzyskanych wyników, dowodzi krytycznego sposobu myślenia Autorki.

Stwierdzam, że **rozprawa dr jest pracą oryginalną, w której Doktorantka rozwiązuje postawiony problem w sposób, który potwierdza jej umiejętności do prowadzenia pracy naukowej.**

Biorąc powyższe pod uwagę, stwierdzam, że przedłożona mi do recenzji dysertacja Pani mgr Aleksandry Lubikowskiej - Kałek **Ocena funkcji uwagi dowolnej u studentów z ryzykiem depresji** spełnia wymogi ustawowe stawiane pracom doktorskim na podstawie przepisów ustawowych.

W związku z powyższym wnoszę do Rady Dyscypliny Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu o dopuszczenie mgr do Aleksandry Lubikowskiej - Kałek dalszych etapów postępowania doktorskiego.

Mariola Bidzan